

ADATOK AZ ORFŰI VÍZFŐ-FORRÁSBARLANG IDEGENFOR- GALMI HASZNOSÍTÁSÁNAK KÉRDÉSEIHEZ

SZŐKE EMÍLIA

Szegedi Tudományegyetem, Éghajlattani és Tájföldrajzi tanszék,
Szegedi Karszt- és Barlangkutató Egyesület
6722 Szeged, Egyetem u. 2. szokeyemilia@freemail.hu

Abstract: The researches on tourist utilization possibilities came into light concerning the recent micro-region development programs. There have been a lot of initiatives in order to develop new tourist targets, paying attention on the actual environment-protection objectives. The current presentation is lead by a such initiative as well so that the Vízfő Cave of Orfű be presented to the public. This possibility would enlarge not only the tourist offers of Orfű, but the whole South-Dunántúl Region as well. During their cave attendance, visitors could participate on a unique exhibition about the history of industry. The aim of my presentation is to analyse the possibilities of the cave opening and to find a compromise among the different options.

1. Bevezetés

Napjaink kistérségi fejlesztési terveinek kidolgozása során előtérbe kerül az idegenforgalmi hasznosítás lehetőségeinek feltárása. A közelmúltban sok kísérlet történt az újszerű turisztikai célpontok kialakítására, figyelembe véve az aktuális környezet-, és természetvédelmi szempontokat. Egy ilyen szándék vetette fel az Orfűi Vízfő-forrásbarlang nagyközönség számára való bemutatásának lehetőségét is, mivel az nemcsak Orfű település, hanem a Dél-Dunántúl turisztikai kínálatának unikális termékkel való bővítését is jelentené. A barlanglátogatás során a látogatók egy ipartörténeti „*utazásban*” is részt vehetnének, amely egyedülálló turisztikai élményt nyújthat. Az előadás célja a bemutatás lehetőségeinek elemzése, illetve a különböző érdekek közötti, a megőrzést is szolgáló kompromisszumos megoldások keresése a megvalósítás érdekében.

2. A barlang jelenlegi állapota

Az Orfűi Vízfő-forrásbarlang a Mecsek hegységben, a Nyugat-Mecsek karsztján, az Orfűi-völgyben található, Orfű településtől K-i irányban. A bejárata egy természetes sziklafal tövében nyílik, 211.2 m tengerszint feletti magasságban. A barlangra a horizontális kiterjedés jellemzőbb, az eddig feltárt szakaszok hossza – részletes felméréseink alapján (a felmérést végezte: Szegedi Karszt- és Barlangkutató Egyesület, Mecsek Egyesület Barlang-

kutató Osztály, Pizolit SE, 2003., térképét szerkesztette: SZABÓ Zoltán) - mintegy 328 méter, vertikális kiterjedése 51 méter, ebből a bejárat szintje alatt helyezkedik el 24 m (mely a harmadik szifon megismert, jelenleg nem megközelíthető, legmélyebb pontja).

A barlang aktív forrásbarlang, forrása – a Vízfő-forrás- a Mecsekben az egyik legbövizűbb. Vízugyűjtőterülete a Mecsekben a legnagyobb, 15,25 km² (RÓNAKI 1972.) melynek mintegy 30 %-a nemkarsztos kőzeteken helyezkedik el. A barlangot eredetileg három szifon tagolta, ebből a bejárat és a második szifon a vízgazdálkodás célját szolgáló robbantások miatt megsemmisült, a harmadik, amely jelenleg az ismert barlangszakasz végpontját jelentő legmélyebb pont, egy zárható betongát mögött található. A barlangban állandó vízfolyás van, ami eredetileg a bejárat szifonon, ma a törmelekkel elzáródott forrásnyílás helyett a bejárat tárón keresztül hagyja el föld mélyét.

A barlang befoglaló kőzete triász anizuszi dolomit (RÓNAKI 1962.) Az üregek hidegvizes karsztosodás eredményeképpen jöttek létre, kialakulásukban feltehetően mind a korrózió, mind az erózió egyaránt szerepet játszott. A barlang hasadékszerű járatai tanúskodnak arról, hogy a tektonikai meghatározottság az üregháló kialakulásában meghatározó volt.

A barlang jelenlegi állapotát alapvetően az a tény befolyásolja, hogy az 1970-es évek elejétől ivóvíznyerési célra használta a Baranya Megyei Vízmű Vállalat (ma Komló-Víz Kft.). Ezt megelőzően már elkészült a bejárat szifont megkerülő táró, de a belső részekben csak a vízmű foglalás kialakításakor történtek munkálatok. A víz kiemeléséhez beszerelték a szükséges infrastruktúrát (csövek, tolózárak, elektromos hálózat, világítótestek), aminek nagy része napjainkra feleslegessé vált, az idegenforgalmi hasznosítás előtt mindenképpen a felszínre kell majd hozni.

A barlangból kezdetben a Mecseken keresztül Komlóra szállították az ivóvizet. A jelentős technikai problémák, valamint a Komlóra eljutó dunai vízvezeték hatására ez a szállítás megszűnt, jelenleg a barlang Orfű község időszakos vízellátását szolgálja. Mivel a regionális vízigény más forrásból történő kielégítése került előtérbe, további ilyen célú nagyarányú beavatkozások nem várhatók. Bár meg kell jegyezni, hogy a Vízfő forrás vizére tartalék ivóvízbázisként a jövőben szükség lehet, így a kiépítéskor, vagy bármilyen beavatkozáskor és hasznosításkor erre is tekintettel kell lenni.

A vízgazdálkodási célú hasznosítás következtében a barlang számos része tönkrement (sok cseppkő is elpusztult, amint ez jól látható például a Zuhatagos-teremben lévő szakaszon), de nem olyan mértékben, mint ahogyan a szakmai körökben elterjedt.

A barlang forrása az Orfűi-tórendszer fő vízellátója, így vízminőségének megóvása természetvédelmi szempontból és a térség idegenforgalma szempontjából kiemelt fontossággal bír.

3. A barlang idegenforgalmi szempontú adottságai, előnyei

*1. kép: A Gomba (szivattyúház, Fotó: Barta Károly)
Picture 1. The „Gomba” (house of pump)*

A Vízfő-forrás barlangja a többi idegenforgalmi barlanghoz képest nem jelentős nagyságú, ezt azonban ellensúlyozza a rendkívül kedvező fekvése, különösen a jó megközelítési lehetősége és a kapcsolódó, már működő idegenforgalmi létesítmények közelsége. A viszonylag kis méret mellett értéke az is, hogy a barlanghoz tartozik, a barlanggal szorosan és szervesen együtt található „Gomba” nevű objektum, amely védett ipartörténeti emlék (Csete György egyik remek alkotása) (1. kép). A „Gomba” és a szivattyúház szerves egységet képez a barlanggal, hiszen a vízkiemelés céljára építettek itt

egy egyedi épületet transzformátor házként és szivattyúházat. Ezek bemutatásával ki lehet egészíteni a barlang látnivalóit egy ipartörténeti múzeummal. A Vízfő-forrás és barlangja ezzel az építménnyel együtt egyébként egy olyan ipartörténeti unikum, amely - ismereteink szerint – nemzetközi szinten is egyedülálló. A vízkiemelésről egy modell is elkészíthető, melynek oktató, nevelő hatása társulna a látványhoz. A vízkivétel és az egyedi vízto-vábbítási technika elvének és emlékeinek bemutatása esetén olyan egyedi turisztikai értéket képviselhet a barlang, ami egyszerre mutathatja be a még ma is fontos természeti értékeket és az unikális ipartörténeti vonatkozásokat.

A barlangi járatok mecseki viszonylatban tágasnak tekinthetők, folyosóinak átlagos szélessége meghaladja a másfél métert, magassága nagyrészt 2 m feletti. Fontosabb látnivalók a barlangban: a kalciterek, az agyaggal kitöltött hasadékok, a cseppkőbekéregződések, a hasadék menti oldási formák, a mangánbevonatú cseppkövek, a zászlócseppkő, a farkasfog, a mangánbevonatos cseppkőbaldachin. Emellett a mintegy másfél méter magas és közel 1 méter kerületű cseppkőoszlopok jelentenek fontos látványértéket a Cseppkőerdőnél, de az oldásos színlők, egy kőzetlezökkenés új cseppkövekkel, a szalmacseppkövek, mangán bevonatú cseppkőorgona, cseppkőzászlók és a tetartatók képezik a legfontosabb értékeit a barlangnak.

A Zuhatagos-teremben lévő tó körül az agyagba fúródva a robbantásokból származó repeszdarabokat láthatunk. A robbantások következtében a teremben található cseppkőlefolyások, zászlók, szalmacseppkövek erősen károsodtak, az antropogén beavatkozások negatív példáját illusztrálva.

Előnyt jelent az is, hogy szerves részét képezi a Vízfő-tanösvénynek, melynek a jelenlegi négy állomása közül az egyik a Vízfő-forrás. A barlangtól kb. 150 m-re egy kolostorrom található, melynek feltárási munkálatai 2004 áprilisában kezdődnek el. Elképzeléseink szerint, a későbbiekben a tanösvény kibővíthet a kolostorrom látnivalójával is.

Gyakorlati környezetvédelmet jelentene a barlang idegenforgalmi szempontú hasznosítása, ugyanis ezzel biztosítható lenne a folyamatos felügyelet és gondozás, ami a barlang megóvását szolgálná. (Jelenleg az elégtelen lezárás és a könnyű megközelítés miatt a barlangban jelentős az illegális látogatás.) A barlangba nem illő, feleslegessé vált rozsdás csöveket, vezetéseket felszínre kellene hozni, illetve a még használatban lévőket fel kellene újítani.

Nem elhanyagolható a barlang idegenforgalmi hasznosításának gazdaságossága, hiszen megnövelné Orfű és a környező térségben az eltöltött vendégéjszakák számát is, ugyanakkor a területen új munkahelyeket teremtene, ami további gazdasági haszon forrása lehet.

Az Orfűi Vízfő-forrásbarlang turisták által gyakran látogatott helyen, Orfű belterületén található, a Malom Múzeum közvetlen szomszédságában. E mellett a 2003. májusában, a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága által kiépített tanösvény egyik legfontosabb állomása, amit a tanösvény neve is mutat: Vízfő-tanösvény. A tanösvényt és a Malom Múzeumot sok turista keresi fel, egyes források szerint a számuk a 20 000-t is eléri (*SZŐKE – ORSZÁG – TARNAI* 2003). Így a barlang turisztikai célponttá alakítása jól beintegrálható egy már meglévő turisztikai együttesbe.

4. A barlang idegenforgalmi szempontú hátrányai

Jelenleg a barlang időszakosan Orfű község vízellátását szolgálja, ami azt jelenti, hogy nyári szárazság idején, amikor az egyik vízellátó kútról átkapcsolnak a másikra, a Vízfő-forrás vizét hasznosítják. A barlangban időszakosan két szivattyú működik, egyik a bejárat közelében, az I-es szifonban, másik a Zuhatagos-teremben lévő tóban.

A 123/1997 (VII.18.) Kormányrendelet (a vízbázisok, a távlati vízbázisok, valamint az ivóvízellátást szolgáló vízellátási létesítmények védelméről), valamint a 2003 októberére elkészített vízbázisvédelmi terv szerint a Vízfő-forrás és környéke (így a barlang, a szivattyúház, és a Gomba is) a belső védőidom és védőövezet területén belül foglal helyet. E szerint körül kell határolni a területet: „A védőövezetet be kell keríteni, vagy őrzéséről egyéb módon kell gondoskodni.” (123/1997 *KORM.REND.*, 1997.). Ezen rendelkezések szerint a barlangban sem idegenforgalmi hasznosítás, sem kutatási tevékenység nem lehetséges, illetve a Gomba sem mutatható be semmilyen formában.

Hátrányos lehet még az is, hogy a barlangnak, a vízgazdálkodási célú hasznosítás következtében számos része tönkrement, sok cseppkő is elpusztult.

A jelenlegi jogszabályi háttérrel nem valósítható meg a látványegyüttes idegenforgalmi szempontú hasznosítása (kivéve, ha az Orfűi Önkormányzat lemond az ivóvízbázisról), mivel a két érdek kizárja egymást. A hatóságok már rájöttek a törvény karsztos területen való alkalmazásának hiányosságaira, és a törvény módosítását várják. Így, ha nem ragaszkodnak a szigorúan vett jogszabályi előírásokhoz, akkor megoldható, hogy a vízkivétel helyét a 3-as szifonba helyezve, semmilyen szennyezés nem éri a vízkivételt, miközben a turisztikai hasznosítás is teret kaphat. A 3-as szifon a barlang ÉK-i részén helyezkedik el egy betongát mögött, mely részek már egyszerű módon nem járhatóak. Ez a legfelsőbb része a barlangi patakknak. A turisták szakképzett túravezetők segítségével csak a vízkivétel

alatti részekkel ismerkednének meg, ami nem szennyezi a vízkivételt. Ugyanakkor azokon a részeken, amelyeket víz borít, a pallók elhelyezésével és a járdaszint vízszint fölé emelésével megoldható a távoltartása a víztől. Ezáltal semmilyen veszély nem fenyegetné a vízbázist, mivel az idegenforgalmi eredetű szennyeződést ez kizárná.

A kompromisszumos megoldás megvalósítása esetén a következő fejezetben megfogalmazott javaslatok alapján megvalósítható lenne az idegenforgalmi hasznosítás. Szakmai meggyőződésünk szerint, a Vízfő-barlang, valamint a hozzá kapcsolódó emlékek együttese a nagyközönség számára bemutatásra érdemes. A természetvédelmi célok és a társadalmi szükségletek konfliktusából következik, hogy a legjobb megoldást keresve kell feloldani az ellentmondásokat, és megvalósítani az idegenforgalmi hasznosítást.

5. Javaslatok az idegenforgalmi hasznosításra

a. Ahhoz, hogy idegenforgalmi hasznosításra alkalmas legyen a terület, több előkészületi munkát kell végezni. Először is a forrásszájat kell kitisztítani. Ezzel megnyílna a víz eredeti útja és visszaállításra kerülne a bejárati forrás-tó. Fontos lenne terméskő falazattal a tó széleit bizonyos helyeken biztosítani és a fémből készült palló helyére egy fahíd építésével a bejárat megközelítését megoldani. El kell majd rejteni a vízkivételt biztosító csöveket és szerelőcsatornát is. A munkálatok elkezdése előtt az oldalfalakat törmelék-mentesíteni kell.

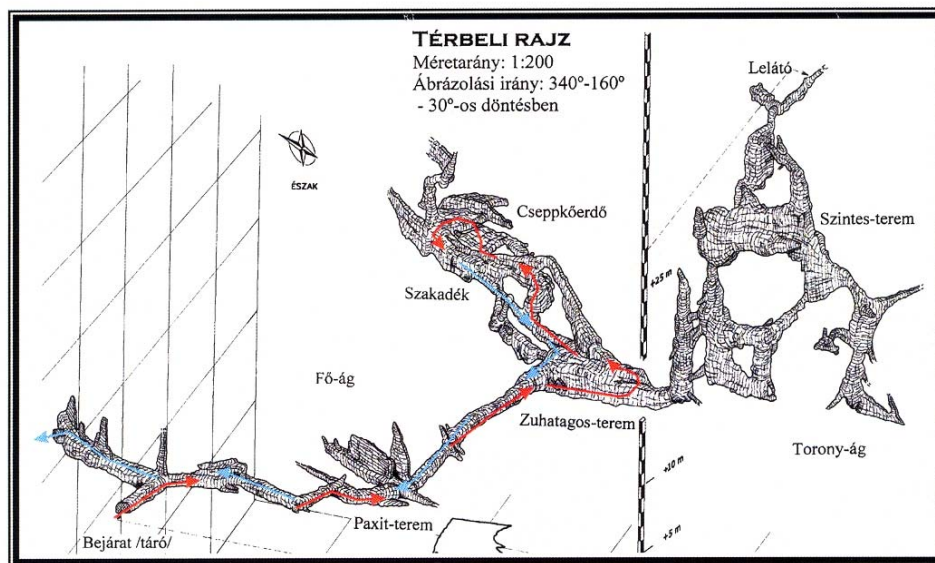
b. A jelenlegi bejárati ajtó átalakítása az egyik legfontosabb feladat, mivel a bejárat évek óta feltört állapotban van, így bárki számára bejárható, sok illetéktelen behatolás történik. Az idegenforgalmi kiépítés után ez már nem engedhető meg! Mivel a barlang forgalmas turistaútvonal, tanösvény mellett helyezkedik el, ezért a lezárás helyreállítása életvédelmi és természetvédelmi szempontból, valamint a bejárati szifon tisztítása után az újra feltöltődés megakadályozása szempontjából is indokolt. A bejárati táro járószintjét (mind a talp, mind a főte tekintetében) esetleg magasabbra kell helyezni.

c. A kapcsolódó létesítmény („Gomba”) bemutató célú helyreállítása során modell készítése lenne ajánlatos. A Gomba és a szivattyúház, mint ipartörténeti emlékmű, szerves egységet képez a barlanggal, így lenne célszerű azt bemutatni.

d. A barlangban, a Zuhatagos-teremben található mesterséges tó területe kb. 30 m², itt lenne egy nagyobb állomása a barlangi túrának. A víz felülete fölött egy rácsos talapzatot kellene építeni, mely lehetővé teszi 15-25 fő körsétáját a tó fölött. Ezáltal így a víz tükre nem kerül fedésbe. (Itt a barlang egyik falára kivetítve egy látványesemény, ill. egy audiovizuális bemutató

tartható, ahol megismerkedhetnek a barlang kialakulásával, történetével, stb.)

e. Mára a barlang vízkivételi műként történő hasznosítása gyakorlatilag megszűnt. A természetes állapot visszaállítása, valamint a feleslegessé vált műtárgyak (csövek, elektromos kábelek) eltávolítása lehetséges. Amennyiben továbbra is nyaranta vízkivétel történik, akkor a szivattyú 3. szifonba helyezését kell megoldani.

1. ábra: Javasolt útvonal (Szabó 2003. alapján)
Fig. 1. Recommended way (according by Szabó 2003)

f. A barlangon belül a hasadékokban fennmaradt köveket el kell távolítani. A biztonságos barlangbejárás alapfeltétele, hogy a járatok falait és mennyezetét kőpergés mentessé kell tenni alpin-technika segítségével. A barlangban korábban alkalmazott robbantások következtében elvértve még található megglazult kőzetdarabok. Ezek eltávolítása indokolt.

A szűkebb, alacsonyabb helyeken járatbővítéseket ajánlunk, azaz idegenforgalmi hasznosítás esetén az 1-es, robbantott bejárat bővítése, magasítása, a vízkivételi mű földalatti szivattyúházából vezető bejárat (2-es bejárat), illetve a második szifont elkerülő táronál, a tó előtti szakaszon lenne ajánlatos egy kisebb mértékű járattágítás.

A bejáratnál tájékoztató és emléktáblát kell elhelyezni bővebb információkkal.

Idegenforgalmi hasznosítás esetén az alábbi túra útvonalat kellene látogatásra kialakítani: 1-es bejáratról indulva $\Rightarrow$ Paxit-terem $\Rightarrow$ Zuhatagos-

terem és tó ⇒ ÉNY-i oldalág (Szakadék, Cseppköerdő) ⇒ Zuhatagos-terem ⇒ 2-es bejárat ⇒ szivattyúház ⇒ „Gomba” (1. ábra). A déli oldalágat (Lyukas-kürtő, Szintes-terem, Torony-ág) az overallos turizmus számára lehetne bemutatni.

6. Következtetések

A tanulmányban összefoglaltuk az Orfői Vízfő-forrásbarlang idegenforgalmi hasznosításával kapcsolatos problémákat. Elemeztük az előnyöket és hátrányokat, s megállapítottuk, hogy kompromisszumokkal ugyan, de lehetséges és fontos a barlang ajánlott hasznosítása.

Összefoglaltuk a legfontosabb feladatokat, amelyek megvalósulása esetén a barlang beilleszthető lenne a környező területekre irányuló idegenforgalom látóival közbe.

IRODALOM

123/1997. (VII.18.) Kormányrendelet, 11.§ d.

RÓNAKI L. (1962.): Az Orfői Vízfőforrás-barlang feltárt szakaszának földtani viszonyai – Karszt és barlang, 1962/II., p. 51.

RÓNAKI L. (1972.): A ny-mecseki karszt vízföldtani kutatásának újabb eredményei – A MHT Pécsi Csop. Jubileumi Évkönyve, Pécs 1972., p. 121-146.

SZŐKE E.–ORSZÁG J.–TARNAI T. (2003.): Az Orfői Vízfő-forrásbarlang idegenforgalmi szempontú állapotfelmérése. – kézirat, Szegedi Karszt- és Barlangkutató Egyesület, p.2.